

Dört Yol

Bir marangoz atölyesinde bulunduğumuzu ve önümüzde bir masa olduğunu farzediniz. Bu masa, [“Tabiat Risalesi”](#)nde izah edilen dört yola göre, ya kendi kendine yapılmıştır veya bu masayı atölyedeki âletler yapmışlardır veya içinde bulunduğumuz marangozhane yapmıştır. Bu üç yol da bâtil olduğundan, dördüncü yol olan *“bu marangozhanenin ve ondaki âletlerin sahibi olan zat, bu masayı yapmıştır.”* hakikat bedahetle kabul edilecektir.

Âlemdeki sebepler marangozhanedeki âletler gibidir. Masa, söz konusu âletler kullanılarak yapılmıştır, fakat o âletlerin hiçbiri veya hepsi birden kendi kendilerine bir tahtayı bile düzlemeye muktedir değildirler.

Topyekûn kâinattan ibaret olan tabiat ise, marangozhane mesâbesindedir. Bizzat kendisi, kurulmuş, çatılmış ve hikmetle yapılmış olan bu kâinat, içindeki eşya ve mahlûkatın sahibi olamaz.

Biz ne sebepleri ve ne de kâinatı inkâr ediyoruz. Onların da, sebebiyet yoluyla onlardan yapılan mahlûkatın da bir tek **Zat-ı Zülkemâl**'in mülkü oldukları hakikatını terennüm ediyoruz.